

Chrześcijański, katolicki meta-model osoby P.C. Vitza*

O ile inne modele często zakładają podejście psychologiczne i filozoficzne do pojęcia osoby, ten model uzupełnia je o chrześcijańską wizję człowieka i jest zakorzeniony w doktrynie i tradycji Kościoła Katolickiego.

Osoba jest postrzegana z trzech różnych poziomów:

- I. Teologicznego, opartego na trzech filarach Kościoła – Pisma Świętego, Tradycji i Magisterium.
- II. Filozoficznego.
- III. Psychologicznego.

Poziom teologiczny – OSOBA JEST:

1. **Stworzona:** Na obraz i podobieństwo Boga, jako kobieta i mężczyzna; jest stworzona jako dobra i obdarzona godnością; obdarzona miłością; składa się z duszy i ciała; stworzona do komunii z Bogiem; stworzona do komunii z innymi; powołana do rozkwitu w miłości z Bogiem i bliźnimi; funkcjonuje w ramach Bożego porządku i prawa naturalnego.
2. **Upadła:** ludzki obraz Boga jest wadliwy od czasów Adama i Ewy; uczestniczy w grzechu, śmierci, rozpadzie, dotyka jej cierpienie; ponosi konsekwencje grzechu prywatnego, pierwotnego i społecznego; fundamentem osoby jest jej dobro, nie zło; jest powołana do walki ze złem.
3. **Odkupiona:** ludzie otrzymują nową godność przez ofiarę Jezusa Chrystusa. Przedsmakiem przyszłych dóbr wiecznych jest wiara, nadzieja i miłość; przez Chrztost Św., każda osoba jest zaproszona do bycia Bożą córką i synem; człowiek jest powołany do nadziei i współpracy w odkupieńczym dziele Chrystusa; powołana do ofiarnej miłości; ludzka natura jest osłabiona grzechem, ale może być naprawiona przez Bożą łaskę. Bóg pomaga w dobrym; osoba ma powołanie od Boga – dotyczy to powołania do świętości, formy życia (konsekrowane lub nie), wykonywanego zawodu i obowiązków; wezwana do modlitwy (duchem i ciałem i we wspólnocie) oraz sakramentów.

Poziom filozofii chrześcijańskiej – OSOBA JEST:

1. **Spójną całością.** Dusza stworzona przez Boga jest czynnikiem ożywiającym i namacalnym elementem żyjącego ciała ludzkiego, człowiek jest obdarzony samoświadomością inną niż zwierzęta. Człowiek ma godność i duszę, władze umysłowe; człowiek składa się z materialnego ciała i wiecznej duszy. Ciało i dusza są Bożymi darami. Najgłębsze jestestwo nazywa się często duszą, duchem, sercem lub umysłem; Człowiek jest kobietą lub mężczyzną, wspólnie obie płcie uosabiają pełnię człowieczeństwa, różnice między płciami nie są kwestią umowy społecznej; jest zakorzeniony w prawie naturalnym, ma swoje interesy, ale nie może być użyty instrumentalnie jako przedmiot lub sposób realizacji cudzych interesów; jest obdarzona różnymi zdolnościami i umiejętnościami; jest zakorzeniona w fizyczności, która jednak nie definiuje całkowicie jej dobrostanu; człowiek wyraża się w zachowaniach i aktywności; zakorzeniony w miejscu, kulturze i czasie; spójną całością – dobrostan zależy od pięciu obszarów – relacyjnego, sensoryczno – percepcyjnego, emocji, rozumu i woli.
2. **Człowiek spełnia się przez powołanie** (do dobra i świętości; do określonego stanu; do służby i pracy). Powołanie jest osobistą odpowiedzią na wezwanie Boga.
3. **Człowiek spełnia się w cnotcie.** Człowiek osiąga dobrostan przez celowy rozwój umiejętności i relacji, cnotę, powołanie. Człowiek ma możliwość wzrostu w powyższych od pierwszych chwil po urodzeniu i naturalnie wie, że źródłem powyższych jest Bóg. Człowiek ma naturalne pozytywne

skłonności do życia, prawdy, dobra, relacji, piękna. Człowiek rozwija się w czasie. Zdrowie i choroba dotyczą ciała, psychiki i ducha. Cnoty – natura ludzka wymaga, by cnoty były rozwijane i spójnie ze sobą współpracowały, kształtują się w działaniu. Zaburzenia moralne na poziomie ludzkim i społecznym prowadzą do bezkrytycznego poszukiwania przyjemności, władzy i uznania. Pycha jest korzeniem wszelkiego grzechu i siedmiu grzechów głównych. Zderzeni ze złem, ludzie mają umiejętność rozwoju, przebaczenia, leczenia, zgody. Spójny rozwój w cnocie zapobiega wielu niepożądanym zjawiskom.

4. **Ludzie są powołani do relacji międzyludzkich.** Ludzie są stworzeniami społecznymi ze skłonnościami i potrzebami rodzinnymi, do przyjaźni, życia w społeczeństwie i innych relacji międzyludzkich. Człowiek odbiera bodźce i jest zorientowany na innych ludzi, realizuje się w dawaniu i braniu; centrum egzystencji jest ofiarna miłość; ludzie mają naturalną potrzebę poznawania, kochania i zjednoczenia z Bogiem, podejmują praktyki religijne; spełniają się w małżeństwie opartym na komplementarności płci; zdolności interpersonalne jako pierwsze dojrzewają w rodzinie, która jest podstawową komórką społeczną; przyjaźń jest elementem przyczyniającym się do wzrostu osobowości; struktury społeczne kształtują człowieka, ale go nie determinują.
5. **Płaszczyzna Sensoryczno-Percepcyjno- Kognitywna.** Człowiek poszukuje wiedzy o świecie, o innych i o sobie poprzez przyjmowanie, doświadczanie świata zewnętrznego; poprzez instynkty; poprzez pięć biologicznie ukształtowanych, pierwotnych zmysłów, poprzez wewnętrzną ciekawość; poprzez swoje naturalne zdolności do dobroci i relacji; poprzez tzw. „przedracjonalne postrzeganie”.
6. **Płaszczyzna emocjonalna.** Zdolności emocjonalne są również niezbędne dla lepszego zrozumienia osobistego świata relacji międzyludzkich, świata moralnego i duchowego. Rozumienie oparte jest na biologicznych predyspozycjach człowieka zapisanych w jego doświadczeniu na które składa się; świadomość emocjonalna człowieka; o tym, że emocje i zdolności emocjonalne są z natury dobre; że wpływają one na intelektualne i duchowe możliwości człowieka tak pozytywnie jak i negatywnie; że także zdolności intelektualne i osądy bądź zobowiązania duchowe człowieka mają wpływ na jego emocje; że emocje są obarczone wpływem społecznym; mają kontekst interpersonalny i kulturowy; są pod wpływem innych ludzi i grup, zarówno w teraźniejszości, jak i od wczesnych doświadczeń z dzieciństwa; że cnoty są oparte na emocjach i pomagają one regulować emocje w poszukiwaniu dobra. **Cnoty oparte na emocjach obejmują: odwagę, cierpliwość, sprawiedliwy gniew, wytrwałość, nadzieja i opanowanie. Wady oparte na emocjach obejmują: tchórzostwo, niecierpliwość, destrukcyjny gniew, obojętność, rozpacz i pobłażanie.** Emocja są konieczne, ale niewystarczające do działania moralnego, motywują do takiego działania. Ważna jest też świadomość rozróżniania afektu (emocji i woli); a także rozróżniania emocji religijnych i duchowych.
7. **Płaszczyzna racjonalna.** Ludzie są inteligentni i aktywnie poszukują prawdy i wolności; mają różne poziomy i rodzaje inteligencji, wiedzy i umiejętności; mają racjonalne skłonności do poszukiwania i poznania prawdy; są zdolni do poznawania siebie, świata i Boga; ich wiedza potrafi być rozsądna i intelektualna; posiadają przekonania, są zdolni do samoświadomości i samokontroli i mogą świadomie wybrać, a pośrednio wpływać na swoje emocje i zachowanie; mogą rozwijać swoje racjonalne skłonności (cnoty); są estetyczni i szukają piękna, i są zdolni do kontemplowania piękna.
8. **Płaszczyzna „wolitywna”.** Ludzie są zdolni do działania moralnego, do odpowiedzialnej woli i wolnego wyboru. Człowiek w dużej mierze jest odpowiedzialny za siebie i innych; za samostanowienie; jest w stanie kochać dobra naturalne i Boskie oraz osoby; zdolny do kreatywności; naturalnie ograniczony w liczbie i rodzaju relacji interpersonalnych, w zdolnościach, w woli, w czasie, doświadcza ograniczeń moralnych i duchowych; posiada tendencje lub skłonności wolicjonalne; posiada tendencje do wzrostu wolności.

Poziom psychologiczny – CHRZEŚCIJAŃSKI META-MODEL OSOBY (11 właściwości/cech)

1. **Stworzony.** Człowiek posiada wewnętrzny korzeń/rdzeń na który składa się Dobro, Godność i Wartość. Dąży do rozwijania siebie i innych; godność i wartość są niezależne od wieku lub jakiegokolwiek zdolności. Ten rdzeń dobroci jest fundamentem osoby.
2. **Upadły.** Za sprawą własnych trudnych doświadczeń, człowiek doświadcza bólu, cierpienia, depresji, nie wierzy w siebie, nie kocha siebie. Posiada on różne poziomy świadomości i nieświadomości, często zniekształcone doświadczeniami.
3. **Naprawialny.** Osoba z pomocą i wsparciem innych osób może naprawić szkodliwe zachowania i odnaleźć swoje znaczenie; może przywrócić nadzieję.
4. **Spójny.** Każda istota ludzka jest zjednoczona dusza-ciało całość z unikalną tożsamością osobistą i rozwija się z czasem w kontekście społeczno-kulturowym, w oparciu o swoje doświadczenia.
5. **Spełniony poprzez powołanie.** Osoba rozkwita poprzez rozeznanie, odpowiadanie i równoważenie trzech połączeń:
 - a) powołania, jako osoba do życia opartego na wartościach, koncentrowanie się na miłości i transcendentnych celach;
 - b) wezwany do realizacji zobowiązań zawodowych, inne, takie jak samotność, małżeństwo i/lub mając wyraźne powołanie religijne;
 - c) wezwany by uczestniczyć w społecznie znaczącej pracy, służbie, i wypoczynek.
6. **Spełniony w cnotach.** Osoba jest spełniona i służy innym poprzez ciągły rozwój mocnych stron i cnót, w aspektach moralnych i duchowych, poznawczych, emocjonalnych i woliowych.
7. **Relacyjny.** Osoba jest z natury interpersonalna i formowana przez całe życie poprzez relacje.
8. **Sensoryczno-Percepcyjno-Poznawczy.** Osoba jest w poznawczo-zmysłowo-percepcyjnej zależności z zewnętrzną rzeczywistością i ma możliwość wykorzystywania tych powiązanych zdolności.
9. **Emocjonalny.** Osoba ma zdolność do emocji. Emocje, które obejmują uczucia, zmysły i reakcje fizjologiczne i tendencje do odpowiedzi (świadome lub nie).
10. **Racjonalny.** Osoba ma zdolność do bycia racjonalnym. Obejmuje ona rozum, samoświadomość, język i zaawansowane zdolności poznawcze, wyrażanie wielu rodzajów inteligencji.
11. **Wolny.** Osoba ma wolną wolę i potrafi z niej korzystać.

*Źródło: P. C. Vitz; META-MODEL OF THE PERSON (March 19, 2018); <https://divinemercury.edu/wp-content/uploads/2018/05/02-CCMMP-Premises-2018-03-19-V2.pdf>

Tłumaczenie na język polski: Agnieszka Pisula

Korekta: Tomasz Pisula

Vitz P. C., Nordling W.J., Titus C. S. (red.). (2019). *A Catholic Christian Meta – Model of the person: Integration with Psychology and Mental Health Practice*. The Divine Mercy University.